

POSTANOWIENIE

Dnia 17 września 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Iwona Koper

SSN Krzysztof Pietrzykowski

Protokolant Ewa Krentzel

w sprawie z wniosku K. J.

przy uczestnictwie E. P.

o stwierdzenie, że orzeczenie Sądu Wielkiej Instancji w Paryżu z dnia 11 kwietnia 2013 r. nie podlega wykonaniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 17 września 2014 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczynie

od postanowienia Sądu Apelacyjnego

z dnia 20 grudnia 2013 r.,

oddala skargę kasacyjną i zasądza od wnioskodawczynie na rzecz uczestnika postępowania kwotę 240 zł (dwieście czterdzieści złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 20 grudnia 2013 r. Sąd Apelacyjny oddalił zażalenie wnioskodawczynie na postanowienie Sądu pierwszej instancji oddalające wniosek o stwierdzenie, że orzeczenie Sądu Wielkiej Instancji w Paryżu z dnia 11 kwietnia 2013 r., sygn. akt [...] nie podlega wykonaniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie, w jakim nakazuje powrót małoletniego A. P. do Francji oraz nakazuje wydanie dziecka ojcu E. P.

Sądy ustaliły, że ze związku wnioskodawczynie i uczestnika postępowania urodził się w dniu 26 maja 2007 r. we Francji syn A.

Wyrokiem z dnia 7 listopada 2008 r. Sąd Wielkiej Instancji w C. we Francji orzekł wspólne wykonywanie władzy rodzicielskiej przez wnioskodawczynię i uczestnika nad synem A. i ustalił kontakty ojca z dzieckiem. Następnie wyrokiem z dnia 23 kwietnia 2010 r. Sąd ten potwierdził wspólne wykonywanie władzy rodzicielskiej przez strony, określił miejsce zamieszkania dziecka przy ojcu, ustalił kontakty matki z dzieckiem na terenie Francji i orzekł o zakazie wyjazdu dziecka z Francji bez zgody ojca.

W listopadzie 2010 r. wnioskodawczynie bez zgody uczestnika przewiozła dziecko do Polski, gdzie przebywa do chwili obecnej, w niewskazanym przez matkę miejscu.

Prawomocnym orzeczeniem z dnia 3 marca 2011 r. Sąd Apelacyjny w Paryżu zmienił orzeczenie Sądu w C. i nakazał powrót dziecka na terytorium Francji do domu ojca, orzekł, że władza rodzicielska nad dzieckiem będzie sprawowana wyłącznie przez ojca i ustalił sposób kontaktów matki z dzieckiem na terenie Francji.

Na wniosek ojca dziecka, złożony do sądu polskiego w trybie konwencji haskiej z dnia 25 października 1980 r. dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę (Dz. U. z 1995 r., Nr 108, poz. 528 - dalej: „konwencja haska”), Sąd Rejonowy w W. postanowieniem z dnia 11 kwietnia 2011 r. nakazał wnioskodawczynie wydanie syna ojcu. W wyniku zażalenia matki Sąd

Okręgowy w W. postanowieniem z dnia 25 maja 2012 r. zmienił postanowienie Sądu pierwszej instancji i oddalił wnioski.

Sąd Wielkiej Instancji w Paryżu orzeczeniem z dnia 11 kwietnia 2013 r., sygn. akt [...], ponownie nakazał powrót dziecka do Francji i w tym zakresie nakazał tymczasową wykonalność orzeczenia oraz wydał świadectwo, o którym mowa w art. 42 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1347/2000 (Dz. Urz. WE 19/t.6, poz. 251- dalej „rozp. nr 2201/2003” lub „rozporządzenie”).

Sądy obu instancji stwierdziły, że orzeczenie to jest orzeczeniem, o jakim mowa w art. 11 ust. 8 rozp. nr 2201/2003, a ponieważ uzyskało świadectwo przewidziane w art. 42 ust. 2 jest - zgodnie z art. 42 ust. 1 w zw. z art. 40 ust. 1 - wykonalne na terytorium Polski bez potrzeby stwierdzenia wykonalności i bez możliwości sprzeciwienia się uznaniu. Wskazały, że przepisy rozporządzenia nie przewidują możliwości wystąpienia z wnioskiem o stwierdzenie, iż orzeczenie nie podlega wykonaniu, a jedynie, w sytuacjach określonych w art. 28, przewidują złożenie wniosku o stwierdzenie wykonalności orzeczenia, zaś w sytuacjach wskazanych w art. 21 ust. 3 możliwość wystąpienia z wnioskiem o stwierdzenie, że orzeczenie podlega lub nie podlega uznaniu na terytorium innego państwa. Nie dotyczy to jednak orzeczeń, o których mowa w art. 11 ust. 8, zaopatrzonych w zaświadczenie przewidziane w art. 42, gdyż są to przepisy szczególne, przewidujące szczególny tryb wykonania orzeczenia i wykluczające możliwość wystąpienia z wnioskiem przewidzianym w art. 21 ust. 3 o stwierdzenie, że orzeczenie nie podlega uznaniu. Tym bardziej, zdaniem Sądów, brak podstaw do przyjęcia - w drodze analogii z art. 21 ust. 3, jak żąda wnioskodawczyni - że strona może domagać się stwierdzenia, iż orzeczenie takie nie podlega wykonaniu.

Sądy uznały również, że nieskuteczne jest podważanie przez wnioskodawczynię prawidłowości wydania przez Sąd w Paryżu zaświadczenia, o którym mowa w art. 42 ust. 2, gdyż badanie, czy zachowane zostały wymagania

przewidziane w art. 42 ust. 2 lit. a, b, c, od których zależy dopuszczalność wydania zaświadczenia, należy do wyłącznej kompetencji sądu państwa, w którym wydano to zaświadczenie i wykracza poza kompetencje sądu państwa wykonania, a więc sądu polskiego.

W skardze kasacyjnej wnioskodawczynie zarzuciła naruszenie: art. 21 ust. 3 rozp. nr 2201/2003 przez niezastosowanie go w drodze analogii do stwierdzenia wykonalności orzeczenia, art. 42 ust. 1 w zw. z art. 21 ust. 3 rozp. nr 2201/2003 przez błędną wykładnię i uznanie, że nie jest możliwe wystąpienie z wnioskiem, iż orzeczenie wydane w trybie art. 11 ust. 8 rozp. nr 2201/2004 nie podlega wykonaniu, podczas gdy art. 42 ust. 1 zawiera jedynie zakaz stwierdzenia, że orzeczenie takie nie podlega uznaniu, art. 28 ust. 1 w zw. z art. 42 ust. 1, w zw. z art. 40 ust. 2, w zw. z art. 21 ust. 3 rozp. nr 2201/2003 przez błędną wykładnię i bezpodstawne przyjęcie, że art. 42 ust. 1 w zw. z art. 21 ust. 3 wyłączają zastosowanie art. 28 rozp. nr 2201/2003 i możliwość wystąpienia z wnioskiem o stwierdzenie, iż orzeczenie nie podlega wykonaniu, art. 42 ust. 1 w zw. z art. 42 ust. 2 rozp. nr 2201/2003 przez błędną wykładnię i bezpodstawne przyjęcie, że zaskarżone orzeczenie podlega wykonaniu na terytorium Polski, mimo że zaświadczenie, o którym mowa w art. 42 ust. 1 nie zostało wystawione przez Sąd francuski zgodnie z wymaganiami art. 42 ust. 2 oraz przez błędne przyjęcie, iż ocena prawidłowości wydania tego zaświadczenia nie należy do kompetencji sądów polskich oraz art. 382 w zw. z art. 397 § 2, w zw. z art. 236, w zw. z art. 217 § 1, w zw. z art. 227, w zw. z art. 232 k.p.c. przez zaniechanie merytorycznego rozpoznania wniosków dowodowych wnioskodawczynie, opisanych szczegółowo w uzasadnieniu zarzutu i zmierzających do wykazania sprzeczności orzeczenia Sądu francuskiego z polskim porządkiem publicznym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ze względu na - wiążące Sąd Najwyższy - ustalenia faktyczne, z których wynika, że doszło do uprowadzenia przez wnioskodawczynię dziecka z terytorium Francji na terytorium Polski, w sprawie mają zastosowanie przepisy rozp. nr 2201/1003, stanowiące uzupełnienie przepisów konwencji haskiej. Jak wynika z preambuły rozporządzenia, wprowadziło ono szczególne uregulowania w sytuacji

bezprawnego uprowadzenia dziecka, mające doprowadzić do jego bezzwłocznego powrotu na terytorium państwa, z którego zostało uprowadzone. Co do zasady w takiej sytuacji mają zastosowanie przepisy konwencji haskiej, którą uzupełniają przepisy rozporządzenia, w szczególności jego art. 11. Jak wskazano w punktach 17 i 23 preambuły, Sądy państwa członkowskiego, do którego dziecko zostało bezprawnie uprowadzone lub w którym zostało bezprawnie zatrzymane, powinny mieć w szczególnych, należycie uzasadnionych przypadkach możliwość sprzeciwienia się jego powrotowi. Jednak powinno być możliwe zastąpienie takiego orzeczenia przez późniejsze orzeczenie sądu państwa członkowskiego, w którym dziecko miało zwykły pobyt przed bezprawnym uprowadzeniem lub zatrzymaniem. Jeżeli takie orzeczenie wymaga powrotu dziecka, powrót powinien nastąpić bez potrzeby przeprowadzenia szczególnego postępowania w sprawie uznania i wykonania tego orzeczenia w państwie członkowskim, do którego dziecko zostało bezprawnie uprowadzone. Z tego względu orzeczenia w sprawach powrotu dziecka, co do których w państwie członkowskim pochodzenia zostało wydane świadectwo, zgodnie z przepisami rozporządzenia, powinny być uznawane i wykonywane we wszystkich innych państwach członkowskich bez potrzeby dalszego postępowania. Warunki wykonywania tych orzeczeń podlegają prawu krajowemu.

Powyższe cele i założenia, które legły u podstaw regulacji zawartych w rozporządzenia nr 2201/2003, powinny stanowić zasadniczą wskazówkę interpretacyjną przy wykładni przepisów rozporządzenia dotyczących wykonalności orzeczeń sądowych nakazujących powrót uprowadzonego bezprawnie dziecka do kraju pochodzenia.

Jak słusznie stwierdziły Sądy obu instancji, orzeczenie Sądu Wielkiej Instancji w Paryżu z dnia 11 kwietnia 2013 r. sygn. akt [...], którego dotyczy rozpoznany wniosek, jest orzeczeniem wydanym w trybie przewidzianym w art. 11 rozporządzenia i stanowi orzeczenie, o którym mowa w art. 11 ust. 8. Jego wydanie poprzedziło bowiem wydanie przez sąd miejsca stałego pobytu dziecka, a więc sąd francuski, orzeczenia nakazującego powrót do Francji uprowadzonego dziecka, a następnie wydanie przez sąd kraju uprowadzenia dziecka, a więc sąd polski, orzeczenia na podstawie art. 13 konwencji haskiej, odmawiającego powrotu dziecka na terytorium Francji (art. 11 ust. 6 rozporządzenia), w konsekwencji czego

wszczęte zostało, na wniosek ojca dziecka, postępowanie przed jedynie właściwym sądem miejsca stałego pobytu dziecka, zakończone wydaniem orzeczenia Sądu Wielkiej Instancji w Paryżu z dnia 11 kwietnia 2013 r., nakazującego powrót dziecka na terytorium Francji. W stosunku do tego orzeczenia wydane też zostało przez powyższy Sąd świadectwo, o którym mowa w art. 42 rozporządzenia.

W myśl art. 11 ust. 8 rozp. nr 2201/2003, orzeczenie to podlega wykonaniu zgodnie z sekcją 4 rozdziału III, a więc na podstawie przepisów szczególnych zawartych w art. 40, 42, 43 rozporządzenia.

Przepisy rozporządzenia przewidują bowiem dwie drogi wykonywania orzeczeń dotyczących władzy rodzicielskiej i opieki nad dzieckiem. Droga ogólna, wymaga uzyskania exequatur, a więc złożenia w państwie wykonania orzeczenia, wniosku o uznanie orzeczenia i stwierdzenie jego wykonalności, jeżeli podlega ono wykonaniu w drodze egzekucji. W zakresie uznawania orzeczenia jest ona uregulowana w rozdziale III sekcja 1, w art. 21 - 27, natomiast w zakresie wykonalności jest ona uregulowana w sekcji 2 i 3 rozdziału III, a więc w art. 28-36 i w art. 37-37. W ramach tej drogi można żądać - zgodnie z art. 21- ustalenia, że orzeczenie podlega lub nie podlega uznaniu, w którym to postępowaniu sąd bada między innymi, czy zachodzą przesłanki nieuznania orzeczenia przewidziane w art. 23, w tym przesłanka zgodności z klauzulami porządku publicznego, do których należy także dobro dziecka. Podobnie w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności, toczącym się według przepisów prawa państwa wykonania (art. 30 ust. 1), mają zastosowanie przepisy art. 22, 23 i 24, a więc wniosek o stwierdzenie wykonalności może być oddalony między innymi z przyczyn określonych w art. 23.

Natomiast do wykonania orzeczeń, o których mowa w art. 11 ust. 8, rozporządzenie przewiduje drogę szczególną, określoną w art. 40, 42 - 45, której celem jest doprowadzenie do bezzwłocznego powrotu dziecka do państwa jego stałego pobytu, którego sąd, jako ostatni, wydał orzeczenie nakazujące powrót dziecka, zaopatrzone w świadectwo, o którym mowa w art. 42 ust. 2. Do tego sądu należy merytoryczne zbadanie wszystkich okoliczności decydujących o tym, czy dziecko ma powrócić do kraju, z którego zostało uprowadzone, w tym także okoliczności wymienionych w art. 23 rozporządzenia oraz okoliczności, które legły

u podstaw oddalenia wniosku o wydanie dziecka przez sąd kraju, do którego dziecko uprowadzono, a ocena ta ma uwzględniać dobro dziecka. Wydane przez ten sąd orzeczenie nakazujące powrót dziecka jest orzeczeniem ostatecznym, która ma być bezzwłocznie wykonana w kraju, do którego dziecko uprowadzono i nie podlega już tam jakiegokolwiek ocenie merytorycznej. Zgodnie z art. 42 ust. 1 orzeczenie takie uznaje się i wykonuje w innym państwie członkowskim bez potrzeby nadania klauzuli wykonalności oraz bez możliwości sprzeciwienia się uznaniu. Jest to procedura autonomiczna, zawierająca przepisy szczególne, mające pierwszeństwo przed przepisami przewidującymi drogę ogólną, zawartymi w sekcji 1, 2 i 3 rozdziału III. Jako przepisy szczególne wymagają one wykładni ścisłej i nie dopuszczają możliwości stosowania, w drodze analogii, jak sugeruje skarżąca, przepisów regulujących ogólną drogę postępowania, w tym między innymi przepisów art. 21 ust. 3 czy art. 23.

Podkreślić przy tym należy, że przepisy rozporządzenia, jak również przepisy księgi trzeciej kpc, dotyczące uznania i stwierdzenia wykonalności orzeczeń, nie przewidują możliwości wystąpienia z wnioskiem o stwierdzenie, że orzeczenie wydane przez sąd państwa obcego nie podlega wykonaniu, choć przewidują możliwość wystąpienia z wnioskiem o ustalenie, że orzeczenie takie podlega lub nie podlega uznaniu (art. 21 ust. 3 rozporządzenia i art. 1148 k.p.c.) oraz z wnioskiem o stwierdzenie wykonalności takiego orzeczenia (art. 28 ust. 1 rozporządzenia i art. 1151 k.p.c.). Dlatego też w art. 42 ust. 1, stanowiącym o szczególnym trybie wykonania orzeczenia wskazanego w art. 11 ust. 8, stwierdzono tylko brak możliwości sprzeciwienia się uznaniu takiego orzeczenia. Z tego faktu nie można jednak wywodzić, jak czyni to skarżąca, że dopuszczalne jest sprzeciwianie się wykonalności takiego orzeczenia ani że możliwe jest stosowania w drodze analogii art. 21 ust. 3. To, że w art. 42 ust. 1 pominięto brak możliwości sprzeciwienia się wykonalności takiego orzeczenia, wynika jedynie z tego, że, jak wskazano wyżej, przepisy rozporządzenia ani przepisy k.p.c. w ogóle nie przewidują możliwości żądania stwierdzenia, iż orzeczenie wydane przez sąd państwa obcego nie podlega wykonaniu. Nie ma także żadnych podstaw do stosowania w tym przedmiocie, w drodze analogii, art. 21 ust. 3 rozporządzenia ani art. 1148 k.p.c., gdyż nie wprowadzenie przez ustawodawcę możliwości żądania

stwierdzenia, iż orzeczenie nie podlega wykonaniu nie stanowi luki prawnej. Tym bardziej niedopuszczalne byłoby stosowanie takiej analogii w odniesieniu do przepisów szczególnych, którymi są art. 40, art. 42 - 45 rozporządzenia.

Nie jest także trafna dokonana przez skarżącą wykładnia art. 40 ust. 2 rozp. nr 2201/2003. Przepis ten, stwierdzający, że przepisy sekcji 4 nie stanowią przeszkody dla osoby, na której spoczywa odpowiedzialność rodzicielska we wnioskowaniu o uznanie i wykonanie orzeczenia zgodnie z przepisami sekcji 1 i 2 rozdziału III, z pewnością nie może być rozumiany jako dopuszczający możliwość wystąpienia z wnioskiem o stwierdzenie, że orzeczenia, o którym mowa w art. 11 ust. 8, zaopatrzone w świadectwo przewidziane w art. 42, nie podlega wykonaniu w państwie uprowadzenia dziecka. Stanowi on bez wątplenia potwierdzenie autonomiczności odrębnej drogi prowadzącej do wykonywania orzeczeń, o których mowa w art. 11 ust. 8 i szczególnego charakteru przepisów regulujących tę drogę. Dopuszcza jedynie możliwość skorzystania przez uprawnionego z ogólnej drogi prowadzącej do wykonalności orzeczenia, a więc uzyskania exequatur, co jednak nie oznacza, że w takiej sytuacji nie ma zastosowania art. 42, wykluczający możliwość sprzeciwienia się uznaniu i wykonaniu orzeczenia.

W orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, jednolicie przyjmuje się, że wykonanie orzeczenia, o którym mowa w art. 11 ust. 8 rozp. nr 2201/2003, zaopatrzonego w świadectwo zgodnie z art. 42, korzysta z autonomii proceduralnej, która ma zapobiegać opóźnieniu powrotu dziecka do kraju, z którego zostało uprowadzone. Przepisy art. 40-45 w zw. z art. 11 ust. 8 mają charakter przepisów szczególnych, w stosunku do ogólnego trybu postępowania przewidzianego w przepisach sekcji 1, 2 i 3 rozdziału III, nie mających zastosowania do orzeczenia, o którym mowa w art. 42. Sąd państwa wykonania nie może w żaden sposób sprzeciwić się uznaniu ani wykonaniu takiego orzeczenia, w stosunku do którego wydano świadectwo przewidziane w art. 42 ust. 2, może wyłącznie stwierdzić jego wykonalność na wniosek osoby uprawnionej, w trybie przewidzianym przepisami państwa wykonania orzeczenia. Wniosek taki nie jest jednak konieczny, gdyż orzeczenie jest bezpośrednio wykonalne, bez potrzeby stwierdzenia wykonalności i bez możliwości sprzeciwienia się uznaniu i wykonaniu orzeczenia (porównaj między innymi wyroki ETS z dnia 11 lipca 2008 r. C-195/08

PPU, Dz. Urz. UE C 223 z 30 sierpnia 2008 r., z dnia 22 grudnia 2010 r., C- 491/10, PPU, Dz. U. UE, C-2011.63/23 z dnia 26 lutego 2011 r. i z dnia 22 grudnia 2010 r., C-497/10, PPU, Dz. U. UE, C- 2011. 55.17 z dnia 19 lutego 2011 r.).

W konsekwencji należy uznać, iż nie jest dopuszczalne żądanie stwierdzenia, że przewidziane w art. 11 ust. 8 rozp. nr 2201/2003 orzeczenie sądu właściwego nakazujące powrót uprowadzonego dziecka, zaopatrzone w świadectwo, o którym mowa w art. 42 rozporządzenia, nie podlega wykonaniu w państwie, do którego dziecko uprowadzono.

W tej sytuacji kasacyjne zarzuty naruszenia art. 21 ust. 3, art. 42 ust. 1, art. 28 ust. 1 i art. 40 ust. 2 powyższego rozporządzenia są nieuzasadnione, zaś ocena pozostałych zarzutów jest bezprzedmiotowa, gdyż wobec braku możliwości wystąpienia z wnioskiem złożonym przez skarżącą, nie podlegały badaniu kwestie dotyczące zgodności orzeczenia Sądu Wielkiej Instancji w Paryżu z dnia 11 kwietnia 2013 r. z polskim porządkiem publicznym, w tym z dobrem dziecka ani prawidłowości uzyskania przez to orzeczenie świadectwa, o którym mowa w art. 42 rozp. W tej ostatniej kwestii można więc tylko na marginesie stwierdzić, że w świetle jednolitego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, ocena, czy przy wydawaniu powyższego świadectwa zachowane zostały wymagania przewidziane w art. 42 ust. 2 rozp. należy do wyłącznej właściwości sądów państwa pochodzenia orzeczenia zaopatrzonego w świadectwo. Sąd państwa członkowskiego wykonania orzeczenia nie może zatem sprzeciwić się wykonaniu takiego orzeczenia z tej przyczyny, że sąd państwa członkowskiego pochodzenia, który wydał orzeczenie, naruszył art. 42 rozp. nr 2201/2003 (porównaj między innymi wskazany wyżej wyrok ETS z dnia 22 grudnia 2010 r. C- 491/10).

Biorąc wszystko to pod uwagę Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną, a na podstawie art. 520 § 3 w zw. z art. 108 § 1, art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. orzekł o kosztach postępowania kasacyjnego.